

Wantsen (Heteroptera) van het waterwingebied Craubeek

FIGUUR 1

De Groene schildwants (*Palomena prasina*) is de enige wantsensoort die in alle onderzochte deelgebieden is waargenomen (foto: Bert Oving).

Reinier W. Akkermans, Wilhelminalaan 47, 6042 EL Roermond, e-mail: reinier.akkermans@home.nl
Harry J.M. van Buggenum, Rijdtstraat 118, 6114 AM Susteren, e-mail: hvanbuggenum@gmail.com
Willem G. Vergoossen, Hattem 89, 6041 SG Roermond, e-mail: wvergoossen@home.nl

In 2020 en 2021 zijn enkele terreinen behorend tot het waterwingebied Craubeek op wantsen onderzocht [figuur 1]. Hoewel het onderzoeksgebied kalkrijk is en er een oude mergelgroeve in ligt, maakte het voor de start van het veldonderzoek naar wantsen geen al te aantrekkelijke indruk. De eerste blik toont veel eenvormig hooiland, deels omzoomd met struweel en bos. Het wekte geen hoge verwachtingen bij de auteurs. Desondanks zijn er gedurende die twee jaar ruim 100 soorten wantsen aangetroffen, waaronder meerdere voor Nederland bijzondere soorten.

HET ONDERZOEK

Het gebied is door de auteurs in 2020 en 2021 achttien keer bezocht, meestal tezamen met enkele andere onderzoekers. De bezoeken vonden plaats in de maanden mei tot en met september. Daarbij is zowel met klopscherf als met sleepnet verzameld.

Per onderzoeksdag zijn de gevangen soorten gefotografeerd en ter validatie op Waarneming.nl geplaatst. Soorten die niet met zekerheid van een foto te valideren zijn, werden ter validatie opgestuurd naar wantsenspecialist Berend Aukema. In totaal zijn in het onderzoeksgebied Craubeek in 2020 en 2021 570 waarnemingen van wantsen verzameld.

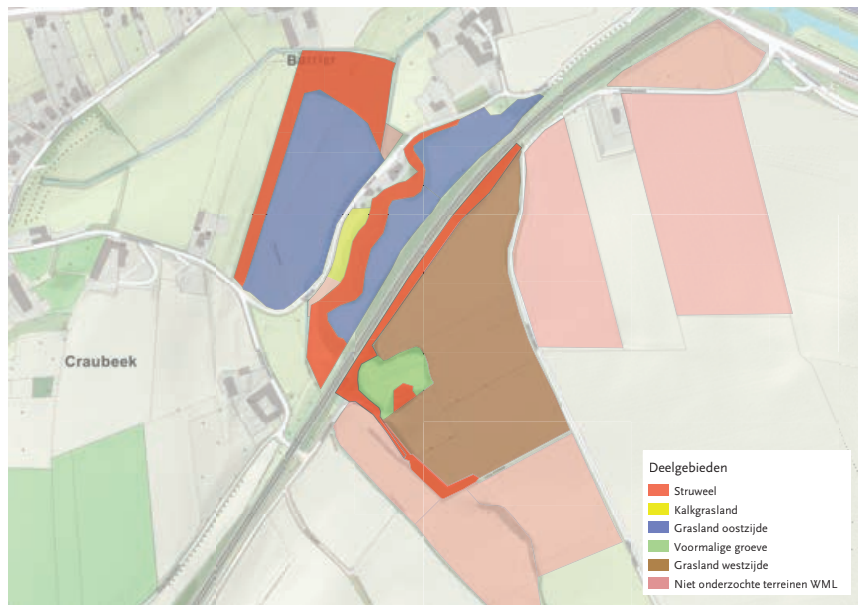
Voor de uitwerking van de resultaten is het gebied verdeeld in deelgebieden met verschillend biotoop. Daarbij is aangesloten bij de vegetatiekundige indeling uit het gelijktijdig uitgevoerde vegetatieonderzoek (VERSCHOOR & HERMANS, 2022). Voor het wantsenonderzoek is de vegetatiekundige indeling samengevoegd tot een vijftal deelgebieden: het struweel verspreid over het gehele terrein, de beide Glanshavergraslanden ten westen van de spoorlijn, het kalkgrasland naast het pompstation, de voormalige groeve Kaardenbeek en het schrale Glanshavergrasland aan de oostzijde van de spoorlijn [figuur 2].

DE RESULTATEN

Tijdens de onderzoeksperiode is het voorkomen van 105 soorten vastgesteld met in totaal 570 waarnemingen. De wantsen zijn uitgesplitst naar het voorkomen in de vijf deelgebieden [tabel 1]. Slechts één soort,

FIGUUR 2

Overzicht onderzoeksgebied Craubeek met de op wantsen onderzochte deelgebieden. Rood = struweel, blauw = grasland oostzijde, bruin = grasland westzijde, geel = kalkgrasland, groen = voormalige groeve, roze = niet onderzochte terreinen WML.

de Groene schildwants (*Palomena prasina*) [figuur 1] is in alle deelgebieden waargenomen. Dit is tevens de meest waargenomen soort in het gebied Craubeek. Acht soorten zijn in alle vier de graslandgebieden waargenomen en nog eens negen op drie van de vier graslandterreinen. Ook dit betreft overwegend landelijk zeer algemene soorten. Iets meer dan de helft van de aangetroffen soorten, namelijk 58, is slechts op een van de deelterreinen gevonden. Het terrein met de meeste aangetroffen soorten is de voormalige mergelgroeve met 45 soorten, op de voet gevolgd door de kleine kalkhelling naast het pompstation met 42 soorten. De Glanshavergraslanden zijn beduidend soortenarmer maar ontlopen elkaar qua aantallen niet veel. Het grasland ten westen van de spoorlijn telde 28 soorten en het grasland ten oosten van de spoorlijn 30. Tot slot zijn in het struweel 37 soorten aangetroffen.

Op basis van het landelijk voorkomen (AUKEMA & HERMES, 2021) zijn de soorten ingedeeld in vier zeldzaamheidsklassen [tabel 2]. Daaruit blijkt dat 23 soorten tot de categorie zeldzaam of zeer zeldzaam behoren. Dat is 22% van de in het onderzoeksgebied waargenomen wantsen.

Het struweel

De graslanden en de groeve zijn deels omzoomd met struweel [figuur 3], evenals de spoorlijn die het gebied doorkruist. In totaal ligt er 2 km struweel in het onderzochte gebied. Sleedoorn (*Prunus spinosa*), Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*), Egelantier (*Rosa rubiginosa*), Gladde iep (*Ulmus minor*) en Hazelaar (*Corylus avellana*) zijn in het struweel voor wantsen belangrijke waardplanten. Er zijn 37 soorten wantsen uit het struweel geklopt. Daarmee is het struweel niet het soortenrijkste element, maar wel dat met de meeste bijzondere soorten. Van die 37 soorten vallen er twee in de categorie 'zeldzaam' en acht in 'vrij zeldzaam'. De meest bijzondere soort is de Sleedoornblindwants (*Heterocordylus tumidicornis*) [figuur 4]. Deze wants is gebonden aan Sleedoorn en wordt op een enkele uitzondering na hoofdzakelijk in Zuid-Limburg gevonden. De laatste jaren lijkt de soort zich iets uit te breiden (WAARNEMING.NL, 2021a). In Craubeek is deze soort zelfs vrij algemeen en maar liefst 15 keer waargenomen. De Bosranknetwants (*Derephysia sinuaticollis*) [figuur 5] is een netwants die leeft op de dikkere lianen van Bosrank

(*Clematis vitalba*). Deze is in voorkomen beperkt tot Zuid-Limburg (AUKEMA & HERMES, 2021). Daar de soort niet echt zeldzaam is, kan de Sleedoornblindwants vrij gemakkelijk worden gevonden door met kloppet en veger de dikke lianen van Bosrank te bemonsteren. Een andere bijzondere netwants, die in het struweel op Eenstijlige meidoorn werd aangetroffen, is de Meidoornnetwants (*Physatocheila dumetorum*). Andere bijzondere wantsen uit het struweel zijn de Hazelaarsteilneus (*Orthotylus prasinus*), de Iepensteilneus (*Orthotylus viridinervis*) en de Rooshalsbandwants (*Deraeocoris olivaceus*) die, zoals hun Nederlandse namen al min of meer aangeven, leven op respectievelijk Hazelaar, Gladde iep en Egelantier. Met in totaal 25 waarnemingen is *Anthocorus nemoralis*, een bloemwants, de meest aangetroffen soort in het struweel.

Voormalige kalksteengroeve

Aan de oostzijde van het waterwingebied Craubeek ligt direct naast de spoorlijn groeve Kaardenbeek, een

FIGUUR 3

In Craubeek is circa 2 km struweel aanwezig met daarin soorten als Sleedoorn (*Prunus spinosa*), Eenstijlige meidoorn (*Crataegus monogyna*) en Egelantier (*Rosa rubiginosa*) (foto: Willem Vergoossen).

Familie	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Gras- land west	Gras- land oost	Kalk helling	Groeve	Stru- weel	Aantal uurhok- ken in NL
Alydidae (Kromsprietwantsen)	<i>Alydus calcaratus</i>	Mierkromsprietwants	1	1				115
Anthoridae (Bloemwantsen)	<i>Temnostethus pusillus</i>					1	1	116
	<i>Orius minutus</i>						1	218
	<i>Cardiastethus fasciventris</i>						1	260
	<i>Orius niger</i>		1					355
	<i>Anthocoris nemoralis</i>						1	381
Coreidae (randwantsen)	<i>Ceraleptus gracilicornis</i>	Slanksprietrandwants	1		1			30
	<i>Bathysolen nubilus</i>	Rupsklaverrandwants				1		38
	<i>Enoplops scapha</i>	Valse zuringrandwants			1	1		48
	<i>Ceraleptus lividus</i>	Oogstreeprandwants		1				48
	<i>Syromastus rhombeus</i>	Ruitrandwants			1	1		264
	<i>Coriomeris denticulatus</i>	Bruine getande randwants	1	1	1	1		342
	<i>Gonocerus acuteangulatus</i>	Smalle randwants			1		1	985
Cydnidae (Graafwantsen)	<i>Legnotus limbosus</i>	Kleefkruidgraafwants		1	1	1		380
	<i>Tritomegas bicolor</i>	Dovenetelgraafwants			1			523
Lygaeidae (Bodemwantsen)	<i>Eremocoris podagricus</i>	Borsttanderemietwants					1	77
	<i>Pachytomella parallela</i>	Zwarte grondblindwants			1			166
	<i>Metopoplax ditomoides</i>	Zwartaderbodemwants	1					199
	<i>Beosus maritimus</i>	Bonte zandrookwants				1		340
	<i>Scolopostethus affinis</i>	Kortvleugelige zaagpoot					1	382
	<i>Rhyparochromus vulgaris</i>	Gewone rookwants	1		1	1		478
	<i>Scolopostethus thomsoni</i>	Thomsons zaagpoot					1	490
	<i>Heterogaster urticae</i>	Netelringpoot	1	1	1			557
	<i>Kleidocerys resedae</i>	Berkensmalsnuit					1	822
	<i>Oncotylus viridiflavus</i>	Knoopkruidkromneus			1			7
Miridae (blindwantsen)	<i>Heterocordylus tumidicornis</i>	Sleedoornblindwants					1	12
	<i>Dicyphus annulatus</i>	Stalkruidbochelwants				1		14
	<i>Miridius quadrivirgatus</i>	Vierstreepblindwants				1		25
	<i>Halticus luteicollis</i>	Geelkopvlowants			1	1		26
	<i>Orthotylus prasinus</i>	Hazelaarsteilneus					1	31
	<i>Macrotylus paykullii</i>	Stalkruiddikneus				1		40
	<i>Orthotylus viridinervis</i>	Iepensteilneus					1	41
	<i>Deraeocoris olivaceus</i>	Rooshalsbandwants					1	55
	<i>Charagochilus gyllenhalii</i>	Gebogen blindwants				1		82
	<i>Orthonotus ruffrons</i>	Zwarte netelblindwants					1	86
	<i>Lygocoris rugicollis</i>	Groene wilgenschaduwants					1	93
	<i>Psallus perrisi</i>	Donkere eikendonswants					1	95
	<i>Orthocephalus coriaceus</i>	Zwartscheenspringwants			1	1		109
	<i>Phytocoris ulmi</i>	Meidoornspillebeen					1	144
	<i>Adelphocoris seticornis</i>	Geelzoomsierblindwants	1		1	1		152
	<i>Atractotomus mali</i>	Appelsprietwants					1	160
	<i>Pilophorus perplexus</i>	Gewone mierwants				1	1	168
	<i>Phytocoris varipes</i>	Kruidenspillebeen	1			1		193
	<i>Europiella artemisiae</i>	Bijvoetblindwants		1				210
	<i>Pithanus maerkelii</i>	Miergraswants			1			217
	<i>Pinalitus cervinus</i>	Lindeboswants					1	262
	<i>Closterotomus fulvumaculatus</i>	Bruine prachtblindwants					1	264
	<i>Plagiognathus chrysanthemi</i>	Composietenblindwants	1		1			287
	<i>Ischnodemus sabuleti</i>	Slanklijfsapwants	1	1				291
	<i>Orthotylus marginalis</i>	Wilgensteilneus					1	325
	<i>Orthops campestris</i>	Groene dwergschaduwants			1	1		337
	<i>Megaloceroea recticornis</i>	Langsprietgraswants				1		340
	<i>Capsus ater</i>	Zwarte capsus	1			1		366
	<i>Trigonotylus caelestialium</i>	Rijstwigkop			1			428
	<i>Leptopterna dolabrata</i>	Grote bonte graswants	1	1	1	1		444
	<i>Deraeocoris flavilinea</i>	Esdoornhalsbandwants					1	461
	<i>Campyloneura virgula</i>	Bonte geelschild				1		467
	<i>Adelphocoris quadripunctatus</i>	Vierpuntsierblindwants		1	1	1		473
	<i>Pantilius tunicatus</i>	Stippelblindwants					1	477
	<i>Orthops basalis</i>	Variabele dwergschaduwants		1				496
	<i>Lygocoris pabulinus</i>	Groene appelschaduwants	1					498
	<i>Dryophilocoris flavoquadrimaculatus</i>	Gele viervlek wants					1	526
	<i>Adelphocoris lineolatus</i>	Luzernesierblindwants		1		1		546

Familie	Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Gras-land west	Gras-land oost	Kalk helling	Groeve	Struweel	Aantal uurhokken in NL
Miridae (blindwantsen)	<i>Stenotus binotatus</i>	Grasbloemwants		1	1	1		587
	<i>Stenodema laevigata</i>	Gewone smallijf	1	1	1	1		625
	<i>Deraeocoris lutescens</i>	Loofboomhalsbandwants					1	643
	<i>Rhabdomiris striatellus</i>	Gestreepte eikenblindwants					1	645
	<i>Miris striatus</i>	Geribde prachtblindwants				1		649
	<i>Plagiognathus arbustorum</i>	Streepdijblindwants			1	1		687
	<i>Deraeocoris ruber</i>	Rode halsbandwants			1	1	1	697
	<i>Closterotomus norvegicus</i>	Aardappelprachtblindwants	1	1	1			702
	<i>Harpocera thoracica</i>	Voorjaarseikenblindwants					1	726
	<i>Lygus rugulipennis</i>	Behaarde schaduwwants		1	1			767
	<i>Notostira elongata</i>	Bruine graswants	1	1				776
	<i>Lygus pratensis</i>	Weideschaduwwants	1	1	1	1		825
	<i>Liocoris tripustulatus</i>	Brandnetelblindwants			1		1	936
	<i>Coreus marginatus</i>	Zuringrandwants	1	1	1	1		1236
Nabidae (Sikkelwantsen)	<i>Nabis pseudoferus</i>	Valse veldsikkelwants			1	1		109
	<i>Nabis ferus</i>	Veldsikkelwants			1			349
	<i>Himacerus apterus</i>	Boomsikkelwants			1	1	1	788
	<i>Himacerus mirmicoides</i>	Miersikkelwants			1	1	1	856
Pentatomidae (Schildwantsen)	<i>Sciocoris homalonotus</i>	Platte zandschildwants		1		1		28
	<i>Carpocoris fuscispinus</i>	Beemdkroonschildwants	1	1				57
	<i>Carpocoris purpureipennis</i>	Knoopkruidschildwants		1				187
	<i>Podops inuncta</i>	Haakjesschildwants		1				237
	<i>Rhaphigaster nebulosa</i>	Grauwe schildwants					1	558
	<i>Aelia acuminata</i>	Grote mijterschildwants	1	1	1	1		606
	<i>Peribalus strictus</i>	Zuidelijke schildwants	1	1		1		620
	<i>Eurydema oleracea</i>	Koolschildwants			1			832
	<i>Piezodorus lituratus</i>	Bremschildwants				1		894
	<i>Graphosoma italicum</i>	Pyjamaschildwants		1	1	1		1017
	<i>Pentatoma rufipes</i>	Roodpootschildwants					1	1068
	<i>Dolycoris baccarum</i>	Bessenschildwants	1	1	1	1		1113
	<i>Palomena prasina</i>	Groene schildwants	1	1	1	1	1	1314
Rhopalidae (Glasvleugelwantsen)	<i>Stictopleurus punctatonevrosus</i>	Grijze glasvleugelwants				1		412
	<i>Rhopalus parumpunctatus</i>	Bruinrode glasvleugelwants			1			416
	<i>Stictopleurus abutilon</i>	Brilglasvleugelwants	1	1	1	1		459
	<i>Rhopalus subrufus</i>	Geblokte glasvleugelwants			1	1		576
	<i>Corizus hyoscyami</i>	Kaneelglasvleugelwants	1	1				742
Scutelleridae (Pantserwantsen)	<i>Eurygaster testudinaria</i>	Gewone pantserwants			1	1		527
Tingidae (Netwantsen)	<i>Derephysia sinuatocollis</i>	Bosranknetwants					1	14
	<i>Physatocheila dumetorum</i>	Meidoornnetwants					1	29
	<i>Tingis crispata</i>	Bijvoetnetwants		1				79
	<i>Kalama tricornis</i>	Bodemnetwants	1					168
	<i>Tingis ampliata</i>	Akkerdistelnetwants	1					246
Aantal soorten per deelgebied			28	30	42	45	37	

▲ TABEL 1

Overzicht van de waargenomen soorten wantsen in het waterwingebied Craubeek in de jaren 2020 en 2021. De status in Nederland is conform de Verspreidingsatlas van Nederlandse wantsen (AUKEMA & HERMES, 2021).

Zeldzaamheidsklasse (n=1655 uurhokken)	# soorten Craubeek
zeldzaam (0-26 uurhokken)	6
vrij zeldzaam (27-103 uurhokken)	17
algemeen (104-414 uurhokken)	36
zeer algemeen (415-1655 uurhokken)	46

◀ TABEL 2

Aantal soorten in het waterwingebied Craubeek per landelijke zeldzaamheidscategorie (vereenvoudigd naar AUKEMA & HERMES, 2021).

oude 0,3 ha grote verlaten groeve voor Kunradersteen [figuur 6]. De bodem van de groeve is opgevuuld met lössgrond, waardoor de kalksteen alleen nog langs de randen van de groeve dagzoomt. Een deel van de rand is overgroeid met struweel, maar de rand in de noordwesthoek is kaal. De meest bijzondere vegetatie is in die hoek te vinden met plantensoorten als Stalkruid (*Ononis repens*), Grote centaurie (*Centaurea scabiosa*) en Beemdkroon (*Knautia arvensis*). De rest van de groeve is begroeid met sterk verruigd Glanshavergras-

land; het werd tot enkele jaren geleden tweemaal per jaar gemaaid, maar inmiddels nog maar eenmaal per jaar in week 39-40 (mondelinge mededeling Erwin Stultiens WML, 22 november 2021). De oude groeve is met 45 soorten wantsen, waaronder weer een aantal zeldzaamheden, het meest soortenrijke deel van het waterwingebied. Daar zijn de zeldzame Stalkruidbochelwants (*Dicyphus annulatus*) en de vrij zeldzame Stalkruiddikneus (*Macrotylus paykullii*) [figuur 7] aangetroffen, beide zijn gebonden aan Stalkruid. Ook

▲ FIGUUR 4

De Sleedoornblindwants (*Heterocordylus tumidicornis*) is een vrij zeldzame soort die veelvuldig in Craubeek is aangetroffen (foto: Willem Vergoossen).

▲► FIGUUR 5

De Bosranknetwants (*Derephysia sinuato-collis*) is een netwants die leeft op de dikkere lianen van Bosrank (*Clematis vitalba*) (foto: Willem Vergoossen).

de zeldzame Vierstreepblindwants (*Miridius quadri-virgatus*) is hier aanwezig. Dit is een soort van hoge grassen, waaronder Glanshaver (*Arrhenatherum elatius*). De vierde zeldzaamheid is de Geelkopvlowants (*Halticus luteicollis*). Dit is een wants die eveneens aan Bosrank gebonden is, maar daarop meer in de lagere vegetatie leeft en aan de bladeren zuigt (AUKEMA & HERMES, 2014). Deze soort was voor 2000 uitsluitend van enkele locaties in Zuid-Limburg bekend. De Geelkopvlowants heeft zich inmiddels over de gehele provincie verbreid, maar is op een enkele waarneming na hoofdzakelijk tot Limburg beperkt (AUKEMA & HERMES, 2020). De opmars noordwaarts is pas vanaf 2017 vastgesteld (WAARNEMING.NL, 2021b). In de groeve zijn ook twee bijzondere soorten randwantsen gevonden: de Rupsklaverrandwants (*Bathysolen nubilus*) en de Valse zuringrandwants (*Enoplops scapha*) [figuur 8]. De Rupsklaverrandwants, een soort gebonden aan Hopklaver (*Medicago lupulina*), komt voor op zonbeschenen plaatsen. Tot 2000 was deze soort uitsluitend bekend van Zuid- en Midden-Limburg. Momenteel is de Rupsklaverrandwants bekend uit de zuidelijke helft van Nederland (AUKEMA & HERMES

2020; 2021). De Valse zuringrandwants is in Nederland eveneens een zuidelijke soort. Het voorkomen in Nederland is grofweg beperkt tot Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Brabant, Zuid- en Midden-Limburg. Het verspreidingsbeeld is voor en na 2000 niet wezenlijk veranderd (AUKEMA & HERMES, 2021). De nimfen van de Valse zuringrandwants leven vooral op Ruwbladigen (Boraginaceae), de adulten zijn minder kieskeurig en zijn ook op allerlei andere planten te vinden (AUKEMA & HERMES, 2020). Een soort die de laatste jaren een snelle opmars noordwaarts kent is de Platte zandschildwants (*Sciocoris homalonotus*) [figuur 9]. Deze is in Craubeek op twee plaatsen gevonden, namelijk in de groeve en in het daarboven gelegen grasland. De Platte zandschildwants is pas in 2011 voor het eerst in Nederland in Zuid-Limburg aangetroffen en is daarna aan een gestage opmars begonnen. Nog altijd ligt het zwaartepunt van de waarnemingen in Limburg, maar inmiddels is deze soort ook bekend van elders uit de zuidelijke helft van Nederland (AUKEMA & HERMES, 2020). De laatste vermeldenswaardige wants uit de groeve is de Gebogen blindwants (*Charagochilus gyllenhalii*), een soort die gebonden is aan walstro (*Galium spec.*) (AUKEMA & HERMES, 2014). In de groeve groeien enkele voor deze soort geschikte waardplanten zoals Geel walstro (*Galium verum*) en Kleefkruid (*Galium aparine*).

Kalkgrasland naast het pompstation

Het enige echte kalkgrasland is een terrein van 0,15 ha direct naast het pompstation [figuur 10]. Hierin groeien onder andere kalkgraslandplanten als Grote keverorchis (*Neottia ovata*), Grote centaurie, Herfsttijloos (*Colchicum autumnale*), Wilde marjolein (*Origanum vulgare*) en Duifkruid (*Scabiosa columbaria*).

FIGUUR 6

De voormalige kalksteengroeve Kaardenbeek (foto: Willem Vergoossen).

▲▲ FIGUUR 7

De Stalkruidbochelwants (*Dicyphus annulatus*) is een landelijk zeldzame, aan Stalkruid (*Ononis spinosa*) gebonden blindwants (foto: Willem Vergoossen).

▲► FIGUUR 8

De Valse zuringrandwants (*Enoplops scapha*) bereikt in Zuid- Nederland de noordgrens van zijn areaal (foto: Willem Vergoossen).

◄ FIGUUR 9

De Platte zandschildwants (*Sciocoris homalonotus*) is een zuidelijke soort die inmiddels in grote delen van Nederland met enige regelmaat wordt waargenomen (foto: Willem Vergoossen).

Hoewel gering van oppervlakte is het kalkgrasland met 42 soorten wantsen zeer soortenrijk. De meest bijzondere wants van dit terrein is de Knoopkruidkromneus (*Oncotylus viridiflavus*) [figuur 11]. Zoals de naam aangeeft is deze gebonden aan knoopkruid-soorten (*Centaurea* spec.). Deze wants was in 1960 voor het laatst in Nederland gezien en tot voor kort onbekend uit Limburg. In 2019 is de Knoopkruidkromneus op licht gevangen op de Sint-Pietersberg in Maastricht (AUKEMA, 2020). Daarna is de soort er met tientallen exemplaren waargenomen en heeft deze zich gestaag uitgebreid. In 2021 is de Knoopkruidkromneus bekend uit elf uurhokken, alle gelegen in Zuid-Limburg (WAARNEMING.NL, 2021c). Een andere hier aangetroffen nieuwkomer is de Slanksprietrandwants (*Ceraleptus gracilicornis*) [figuur 12]. Deze van origine Midden-Europese soort komt voor in kruidenrijke vegetaties met vlinderbloemigen waaronder rolklaver (*Lotus* spec.) en wikke (*Vicia* spec.). De eerste waarneming in Nederland betreft een vondst op de Sint-Pietersberg in Maastricht (AUKEMA & HERMES, 2020). Anno 2021 ligt het zwaartepunt van de verspreiding in Nederland nog steeds in Limburg, maar de soort wordt inmiddels in de hele zuidelijke helft van Nederland waargenomen (WAARNEMING.NL, 2021d).

Graslanden ten westen van de spoorlijn

De graslanden ten westen van de spoorlijn bestaan uit twee delen. Een smalle grasstrook van 1,1 ha ligt tussen het pompstation en de spoorlijn en een groter weiland van 2,3 ha ligt tegenover het pompstation [figuur 13]. Beide graslanden behoren tot de soortenarme Glanshavergraslanden en zijn verpacht als hooilanden. Ze worden twee keer per jaar gemaaid (mondelinge mededeling Erwin Stultiens WML, 22 november 2021). De vegetatie bestaat hoofdzakelijk uit Glanshaver met daar tussendoor onder andere Peen

FIGUUR 10

Het kleine, bloemrijke kalkgraslandje direct naast het pompstation (foto: Willem Vergoossen).

▲◀ FIGUUR 11

De Knoopkruid-kromneus (*Oncotylus viridiflavus*) is in 2019 voor het eerst in Limburg waargenomen en inmiddels bekend van verschillende locaties in Zuid-Limburg (foto: Willem Vergoossen).

▲► FIGUUR 12

De Slanksprietrandwants (*Ceraleptus gracilicornis*) is een van de recente nieuwkomers in Nederland (foto: Willem Vergoossen).

(*Daucus carota*) en Gewone berenklaau (*Heracleum sphondylium*). Op deze percelen zijn 28 soorten wantsen aangetroffen. Het betreft overwegend algemene graslandsoorten zoals Gewone smallijf (*Stenodema laevigata*), Grote bonte graswants (*Leptopterna dolabrata*) en Bruine graswants (*Notostira elongata*). Bijzonderheden zijn de al eerder genoemde Slanksprietrandwants en de Beemdkroonschildwants (*Carpocoris fuscispinus*) [figuur 14]. Laatstgenoemde is ook een zuidelijke soort die leeft op Beemdkroon (AUKEMA & HERMES, 2020). Tot 2015 was deze soort een zwerver met geen of één waarneming per jaar in Nederland. De Beemdkroonschildwants is duidelijk aan een opmars bezig met 21 waarnemingen in 2021 in Limburg (WAARNEMING.NL, 2021e). De Beemdkroonschildwants is nauw verwant aan de Knoopkruidschildwants (*Carpocoris purpureipennis*), die gebonden is aan knoopkruid-soorten. Deze Knoopkruidschildwants is in Limburg en Oost-Brabant niet zeldzaam, maar komt in de rest van Nederland nauwelijks voor (AUKEMA & HERMES, 2020).

Schrale graslanden ten oosten van de spoorlijn

De graslanden ten oosten van de spoorlijn en

ten noorden van de groeve behoren eveneens tot de Glanshavergraslanden. In tegenstelling tot de graslanden ten westen van de spoorlijn zijn deze erg bloemrijk [figuur 15]. De totale oppervlakte bedraagt 4,8 ha. Belangrijk verschil is de rijkdom aan kruiden met als meest dominante soort Harige ratelaar (*Rhinanthus alectorolophus*). Deze halfparasiet tast de levenskracht van grassen aan waardoor de grasmat open blijft en vele kruiden, zoals Rode klaver (*Trifolium pratense*), Beemdkroon, Duifkruid (*Scabiosa columbaria*) en Grote centaurie, er zich kunnen vestigen. Toch vertaalt deze grotere bloemrijkdom zich (nog) niet in een grotere rijkdom aan wantsensoorten. In totaal zijn hier in de onderzoeksperiode 30 soorten vastgesteld. Bijzonderheden daaronder zijn de Beemdkroonschildwants, Platte zandschildwants en Oogstreeprandwants (*Caraleptus lividus*). De Oogstreeprandwants is een nauwe verwant van de Slanksprietrandwants, die behalve in Zuidoost-Nederland ook regelmatig in de duinen wordt gevonden (AUKEMA & HERMES, 2021). De bloemrijkdom van deze graslanden blijkt ook uit het voorkomen van soorten als de Composietenblindwants (*Plagiognathus chrysanthemi*), de Vierpuntsierblindwants (*Adelphocoris quadripunctatus*) en de Pyjamaschildwants (*Graphosoma italicum*) [figuur 16]. De Pyjamaschildwants heeft een voorkeur voor Schermbloemigen (*Apiaceae*) en heeft geprofiteerd van de algehele klimaatopwarming. De Pyjamaschildwants heeft zich van een enkele zwerver in 1990 ontwikkeld tot een van de zeer algemene wantsensoorten in Nederland (AUKEMA & HERMES, 2020).

FIGUUR 13

Het grasland ten westen van de spoorlijn is een soortenarm Glanshavergrasland, dat als hooiland is verpacht (foto: Willem Vergoossen).

BELANG VAN CRAUBEK VOOR WANTSEN

Een aantal van 105 aangetroffen soorten wantsen in twee jaar tijd is geen bijster groot aantal. Dit aantal wordt tijdens excursies van de Wantsenstudiegroep in soortenrijke gebieden soms op één onderzoeksdag gehaald. Ongetwijfeld zullen tijdens het onderzoek in 2020 en 2021 enkele tientallen soorten zijn gemist. Zo is een viertal vóór 2020 met zekerheid waargenomen soorten niet teruggevonden: Gewone kielwants (*Elasmucha grisea*), Berkenschaduwwants (*Neolygus contaminatus*), Andoornschildwants (*Stagonomus venustissimus*) en de Oeverwants *Saldula orthochilla* (WAARNEMING.NL, 2021f). Grote kans dat deze soorten nog altijd aanwezig zijn. Voorts kunnen andere vangtechnieken dan klopscherm of sleepnet worden toegepast zoals het gebruik van vangpotten voor specifiek onderzoek naar bodembewonende wantsen. Dit zal ongetwijfeld nieuwe soorten opleveren.

Een andere logische verklaring voor het relatief lage aantal aangetroffen wantsensoorten is het ontbreken van een grote diversiteit aan habitats of vegetatietypen. In het onderzoeksgebied ontbreken habitats met bijvoorbeeld naaldbomen of biotopen met vochtige tot natte bodemomstandigheden. Dergelijke leefgebieden herbergen andere wantsensoorten dan gebieden met alleen loofhout en graslanden.

Desondanks valt op dit moment 22% van de waargenomen soorten in de categorie zeldzaam tot vrij zeldzaam. Landelijk bezien herbergt het waterwingebied daarvoor een relatief groot aantal bijzondere soorten. Vanuit Limburgs perspectief ligt dat echter genuanceerder. Veel van die bijzondere soorten, bijvoorbeeld Slee-

doornblindwants, Geelkopvlowants en Bosranknetwants hebben het zwaartepunt van hun verspreiding in Nederland juist in Limburg. Daardoor zijn deze soorten regionaal niet zo zeldzaam.

Verder valt op dat tot de bijzonderheden veel warmteminnende zuidelijke soorten behoren die aan een opmars noordwaarts bezig zijn, zoals Plattezandschildwants, Slanksprietrandwants, Beemdkroonschildwants of Knoopkruidkromneus. Deze soorten profiteren van het warmer wordende klimaat. Het is dan ook logisch dat ze in Zuid-Limburg eerder gevonden worden en meer voorkomen dan in de rest van Nederland. Het is te verwachten dat deze soorten langzaam hun areaal verder zullen uitbreiden en uiteindelijk heel Nederland zullen bezetten. De Pyjamaschildwants en de in Craubek ook regelmatig aangetroffen Zuidelijke schildwants (*Peribalus strictus*) hebben deze areaaluitbreiding de afgelopen decennia al voltooid. Wanneer we op deze wijze naar de verzamelde gegevens kijken, kan worden geconcludeerd dat er in het onderzoeksgebied Craubek nagenoeg geen enkele voor Zuid-Limburg zeldzame wantsensoort is aangetroffen. De Vierstreepblindwants en de Stalkruidbochelwants vormen hierop de belangrijkste uitzonderingen.

▲◀ FIGUUR 14

De Beemdkroonschildwants (*Carpocoris fuscispinus*) is gemakkelijk te herkennen aan de forse, hoekige, zwarte schouders (foto: Willem Vergoossen).

▲► FIGUUR 16

De Pyjamaschildwants (*Graphosoma italicum*) was tot 1990 slechts van enkele zwervers in Zuid-Limburg bekend, maar is anno 2021 een zeer algemene soort (foto: Willem Vergoossen).

FIGUUR 15

Het grasland ten oosten van de spoorlijn behoort tot de Glanshavergraslanden maar is in tegenstelling tot de graslanden ten oosten van de spoorlijn veel bloemrijker (foto: Willem Vergoossen).

BEHEER

Sommige wantsen jagen actief op insecten, maar de meeste soorten leven uitsluitend van plantensappen en zijn direct afhankelijk van de aanwezige vegetatie. Een beheer gericht op een vergroting van de diversiteit in plantensoorten en vegetatiestructuren heeft een positief effect op de wantsenpopulaties. Een voor wantsen positief terreinbeheer vindt zodoende grotendeels indirect via het vegetatiebeheer plaats. In de huidige situatie zijn de grenzen tussen struweel en graslanden vrijwel overal scherp. Voorkomen moet worden dat het struweel doorschiet tot een bomenrij. Als het grasland vloeiend zou overgaan in struweel en een meer slingerend patroon krijgt, ontstaan meer microhabitats en worden deze terreinen geschikter voor meer soorten wantsen (en andere insecten). Dit kan bevorderd worden door de struwelen gefaseerd af te zetten waardoor er meer verticale variatie ontstaat. Tevens wordt dan voorkomen dat de struiklaag doorschiet tot een bomenrij. Plaatselijk is het wenselijk om struiken enkele meters door te laten groeien in het grasland. Voor graslanden geldt dat ze meer kansen voor

wantsen bieden als ze soorten- en gradiëntrijker worden. Plekken met een lage vegetatie en open bodems bieden andere levensomstandigheden dan plekken met een hoge vegetatie. Hoe meer structuur en variatie, des te groter de soortenrijkdom aan wantsen zal zijn. Voor alle Glanshaverhooilanden geldt dat er een aangepast verschrallingsbeheer plaatsvindt. Ook moeten bij de maaibeurten ruime stroken gespaard blijven, zowel aan de randen in de overgang naar de struwelen als centraal in de graslanden. Deze stroken fungeren als refugium voor zowel de eieren als de larven van diverse wantsensoorten die in de overstaande plantenresten overwinteren. In groeve Kaardenbeek kent de bodemvegetatie weinig variatie in structuur en is de vegetatie recent sterk verruigd. Door toepassing van een sinusachtig maaibeheer zou hier een aanzienlijk grotere variatie in de vegetatiestructuur en -samenstelling gecreëerd kunnen worden. In combinatie met de groeve als warmte-eiland wordt daardoor een optimaal biotoop gevormd voor een nog grotere insectendiversiteit. Ook zouden de kalkwanden deels en gefaseerd vrijgesteld moeten worden van struik- of boomopslag. Daarbij is wel de nodige aandacht nodig voor het behoud van specifieke kalkplanten waaronder Stalkruid en knoopkruid-soorten.

Summary

BUGS (HETEROPTERA) OF THE CRAUBEK WATER EXTRACTION AREA

In 2020 and 2021 sites belonging to the water extraction area near Craubek and owned by the local water board 'Waterleiding Maatschappij Limburg' were examined for bugs. The habitats at this site mainly consist of grasslands surrounded by shrubbery. There is also an old limestone quarry whose bottom is filled with loamy soil. In these two years, 105 species of bugs were found, a fifth of them concerning rare species for the Netherlands. These rarities, like *Heterocordylus tumidicornis* or *Derephysia sinuaticollis*, are predominantly species with a wider presence in southern Limburg. Many of these southern species have started to spread and extend their distribution northwards as a result of climate change. The number of habitats in Craubek is limited as, for instance, open water or coniferous woodland are lacking, hence the number of bug species at the Craubek area is rather limited.

DANKWOORD

Het onderzoek is uitgevoerd op verzoek en met vergunning van de Waterleiding Maatschappij Limburg. De auteurs zijn Erwin Stultiens erkentelijk voor zijn uitleg over het gevoerde terreinbeheer. Ook dank aan de validatoren van Waarneming.nl, met name Berend Aukema, en aan iedereen die heeft meegewerkt met het veldwerk en het melden van waarnemingen via de landelijke databank Waarneming.nl.

Literatuur

- AUKEMA, B. & D.J. HERMES, 2014. Verspreidingsatlas Nederlandse wantsen (Hemiptera: Heteroptera). Deel III: Cimicomorpha II. EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden.
- AUKEMA, B., 2020. Nieuwe en interessante Nederlandse wantsen X (Hemiptera: Heteroptera). Nederlandse Faunistische Mededelingen 55: 49-72.
- AUKEMA, B. & D.J. HERMES, 2020. Verspreidingsatlas Nederlandse wantsen (Hemiptera: Heteroptera). Deel V: Pentatomomorpha II (Coreoidea en Pentatomidae). EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden.
- AUKEMA, B. & D.J. HERMES, 2021. Verspreidingsatlas Nederlandse wantsen (Hemiptera: Heteroptera). Deel VI: Supplement. EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden, Leiden.
- VERSCHOOR, G. & J.T. HERMANS, 2022. De plantengroei van het waterwingebied Craubek. Met een bloemlezing over de insectenrijkdom. Natuurhistorisch Maandblad 111 (7): 171-185.
- WAARNEMING.NL, 2021a. Sleedoornblindwants *Heterocordylus tumidicornis*. <https://waarneming.nl/species/25078/>. Geraadpleegd 1-10-2021.
- WAARNEMING.NL, 2021b. Geelkopvlowants *Halticus luteicollis*. <https://waarneming.nl/species/25074/>. Geraadpleegd 1-10-2021.
- WAARNEMING.NL, 2021c. Knoopkruidkromneus *Oncotylus viridiflavus*. <https://waarneming.nl/species/25108/>. Geraadpleegd 1-10-2021.
- WAARNEMING.NL, 2021d. Slanksprietrandwants *Ceraleptus gracilicornis*. <https://waarneming.nl/species/622096/>. Geraadpleegd 1-10-2021.
- WAARNEMING.NL, 2021e. Beemdkroonschildwants *Carpocoris fuscispinus*. <https://waarneming.nl/species/20816/>. Geraadpleegd 1-10-2021.
- WAARNEMING.NL, 2021f. Soorten gezien. <https://waarneming.nl/locations/users/57292/species/>. Geraadpleegd 1-10-2021.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP in LIMBURG

Colofon

DAGELIJKS BESTUUR

Frank Oelmeijer (voorzitter), Alfred Paarlberg (penningmeester), Susanne Hanssen, Ben Mattheij, Math de Ponti & Frank Assendelft.

ALGEMEEN BESTUUR

Wilfred Alblas, Toon van Baal, Jan-Joost Bakhuizen, Wouter Jansen, Stef Keulen, Pieter Puts, Aidan Williams & Linda Wortel.

KANTOOR

Olaf Op den Kamp, Ellen Zwart & Martine Lemmens.

ADRES

Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond,
tel. 0475-386470 (kantoor@nhgl.nl).
www.nhgl.nl.

LIDMAATSCHAP

€ 38,00 per jaar, Leden t/m 23 jaar € 17,50; bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. € 120,00.
Okjen Weinreich (leden@nhgl.nl).
IBAN: NL73RABO0159023742, BIC: RABONL2U.

BESTELLINGEN/PUBLICATIEBUREAU

Publicaties zijn te bestellen bij het publicatiebureau (publicaties@nhgl.nl).
Losse nummers € 5,-; leden € 4,50 (incl. porto),
themanummers € 8,-.
IBAN: NL31INGB0000429851, BIC: INGBNL2A.

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

REDACTIE Olaf Op den Kamp (hoofdredacteur), Philip Bossenbroek, Henk Heijligers, Jan Hermans, Ton Lenders, Gerard Majoor (eindredactie), Guido Verschoor & Marc Poeth (redactie-assistent) (redactie@nhgl.nl).

RICHTLIJNEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden, dienen zich te houden aan de richtlijnen voor kopij-inzending. Deze kunnen worden aangevraagd bij de redactie of zijn te bekijken op www.nhgl.nl.

LAY-OUT & OPMAAK Van de Manakker,
Grafische communicatie, Maastricht
(mvandemanakker@xs4 all.nl).

EDITING SUMMARIES Jan Klerkx, Maastricht.

DRUK Grafagroep Zuid, Swalmen.

Copyright. Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0028-1107

provincie limburg

KRINGEN

KRING HEERLEN

Olaf Op den Kamp (kringheerlen@nhgl.nl).

KRING MAASTRICHT

Bert Op den Camp (kringmaastricht@nhgl.nl).

KRING ROERMOND

Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl).

KRING VENLO

Peter Eenshuistra (kringvenlo@nhgl.nl).

KRING VENRAY

Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).

STUDIEGROEPEN

FOTOSTUDIEGROEP

Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl).

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Pieter Puts (herpetostudiegroep@nhgl.nl).

LIBELLENSTUDIEGROEP

Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl).

MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG

Stef Keulen (molluskenstudiegroep@nhgl.nl).

MOSSENSTUDIEGROEP

Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).

PADDENSTOELSTUDIEGROEP

Marc Houben (paddenstoelenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENSTUDIEGROEP

Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENWERKGROEP WEERT

Jacques Verspagen
(plantenwerkgroepweert@nhgl.nl).

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Harry van Buggenum
(sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl).

STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA

Harry Tolkamp (ept@nhgl.nl).

STUDIEGROEP ONDERAARDSE KALKSTEENGROEVEN

Rob Visser (secretariaat@sok.nl).

VISSENWERKGROEP

Victor van Schaik (vissenstudiegroep@nhgl.nl).

VLINDERSTUDIEGROEP

Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl).

VOGELSTUDIEGROEP

Nicky Hulsbosch (vogelstudiegroep@nhgl.nl).

WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG

Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).

WERKGROEP DRIESTRIJK

Wouter Jansen (werkgroepdriestruik@nhgl.nl).

WERKGROEP PLANTENSOCIOLOGIE

Johan den Boer (plantensociologie@nhgl.nl).

ZOOGDIERENSTUDIEGROEP

Aegidia van Grinsven
(zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl).

STICHTINGEN

STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG

Uitgever van publicaties, boeken en rapporten (snl@nhgl.nl).

STICHTING DE LIERELEI

Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in Limburg (lierelei@nhgl.nl).

STICHTING IR. D.C. VAN SCHAIK

Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeven in Limburg, Postbus 2235, 6201 HA Maastricht
(vanschaikestichting@nhgl.nl).

STICHTING NATUURBANK LIMBURG

Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHGL (natuurbank@nhgl.nl).

